

ProMedico

kwiecień 2018 nr 248

ISSN 1232-8693

PISMO ŚLĄSKIEJ IZBY LEKARSKIEJ W KATOWICACH

Temat numeru: tajemnica lekarska

str. 12-18

► **Wszystko,
co chcielibyście wiedzieć
o specjalizacji**
str. 10-11

► **Apteka,
promocja,
lekarz**
str. 13-14

► **Stomatologia:
praktyka
i profilaktyka**
str. 20-22

Prawo medyczne

Tajemnica lekarska w kontekście udzielanych świadczeń medycznych

► TAJEMNICA LEKARSKA W AKTACH PRAWNYCH

Tajemnica lekarska, będąc tajemnicą o charakterze zawodowym, stanowi jedną z najważniejszych gwarancji praw pacjenta. Równocześnie jest ona niezwykle istotnym elementem wykonywania zawodu lekarza i lekarza dentystry, tak w kontekście prawnym, jak i etycznym. Zachowanie w tajemnicy informacji związanych z pacjentem i nabytych w związku z wykonywaniem zawodu lekarza lub lekarza dentystry oraz udzielaniem świadczeń zdrowotnych wywodzi się wprost z zapisów art. 47 Konstytucji RP, w którym to wskazano, że każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz prawo do decydowania o swoim życiu osobistym. Odniesienia do obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej znaleźć można również w art. 51 ust. 1 Konstytucji RP. Wskazano w nim, że nikt nie może być zobowiązany, inaczej niż na drodze zapisów ustawowych, do ujawnienia informacji dotyczących jego osoby. Równocześnie w art. 49 Konstytucji RP podkreślono znaczenie wolności oraz ochrony tajemnicy komunikowania się, których ograniczenie może nastąpić jedynie w ściśle określonych sytuacjach opisanych w ustawie.

Należy przy tym zaznaczyć, że w krajowym ustawodawstwie obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem formułowany jest również, między innymi, w ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentystry, a także w Kodeksie Etyki Lekarskiej.

► DEFINICJA TAJEMNICY LEKARSKIEJ

Pomimo tak szerokiego uregulowania prawnego obowiązku dochowania tajemnicy lekarskiej, w polskim systemie prawnym brak jest jednolitej legalnej definicji samego zjawiska. W potocznym rozumowaniu mianem tajemnicy lekarskiej określa się informację lub fakt, którego nie należy rozgłaszać czy upubliczniać, swisty sekret powierzany lekarzowi przez pacjenta. Jest ona równocześnie obowiązkiem lekarza nakazującym mu nieujawnia-

nie osobom postronnym niezwiązanym z udzielaniem pacjentowi określonego świadczenia medycznego tego, czego się dowiedział o pacjencie w związku z wykonywaniem zawodu. Natomiast w doktrynie tajemnica lekarska definiowana jest jako obowiązek zachowania w dyskrekcji określonej wiadomości, która znana jest ograniczonej liczbie osób przynależących do danego kręgu zawodowego. Równocześnie w definicji tej podkreśla się, że pacjent przekazując lekarzowi określone informacje dotyczące jego aktualnego stanu zdrowia lub dotychczasowych chorób działa w sytuacji przymusowej. Wspomniany przymus wynika z faktu, że nieprzekazanie wspomnianych informacji będzie wiązało się z niemożnością udzielenia prawidłowego i skutecznego świadczenia medycznego.

► ZAKRES PRZEDMIOTOWY TAJEMNICY LEKARSKIEJ

Jak już wcześniej sygnalizowano, zakres przedmiotowy tajemnicy lekarskiej obejmuje nie tylko informacje, które lekarz uzyskał bezpośrednio od pacjenta oraz osoby mu bliskiej, ale również wszelkie informacje, w których posiadaniu jest lekarz w związku z wykonywaniem zawodu oraz udzielaniem świadczeń zdrowotnych (np. wyniki badań diagnostycznych). Tajemnicą lekarską objęte są również wszystkie informacje i fakty, które zostały ujawnione przez lekarza lub przekazane przez innego lekarza, niezależnie od woli pacjenta lub wbrew jego woli, niezależnie od tego, czy działanie lekarza powodujące pozyskanie przez niego dodatkowych informacji wyczerpywało znamiona bezprawności, czy było działaniem usprawiedliwionym.

Szczegółowy zakres tajemnicy lekarskiej został uregulowany na drodze zapisów ustawowych. Na tajemnicę tę składa się cały szereg informacji, w tym informacje uzyskane przez lekarza w procesie diagnostyczno-terapeutycznym, dokumentacja medyczna oraz informacje dotyczące życia prywatnego pacjenta. Równocześnie ustawodawca wskazał, że lekarz, jako powiernik informacji szczególnie wrażliwych czy intymnych, zobowiązany jest do zapew-

nienia zachowania tajemnicy przez personel medyczny, który w sposób pośredni lub bezpośredni uczestniczy w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych.

► TAJEMNICA ZAWODOWA LEKARZA PSYCHIATRY

Nieco inaczej charakteryzowane zagadnienie tajemnicy lekarskiej przedstawia się w przypadku lekarzy psychiatrów. Choć tajemnica psychiatryczna stanowi integralną część tajemnicy zawodowej lekarza, biorąc pod uwagę szczególny charakter więzi, jaka zachodzi pomiędzy lekarzem psychiatrą a pacjentem z zaburzeniami psychiatrycznymi, tajemnica ta stanowi przedmiot odrębnej regulacji. Przepisy dotyczące obowiązku zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem zawarte zostały nie tylko w ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentystry, ale również w art. 50-52 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

Co do zasady lekarz psychiatra zobowiązany jest do zachowania tajemnicy zawodowej w odniesieniu do osób bliskich pacjentowi, w odniesieniu do organów, instytucji oraz innych organów publicznych i niepublicznych. W art. 50 ust 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego nałożono na wszystkie osoby wykonujące czynności określone w tym akcie prawnym obowiązek przestrzegania zapisów tej ustawy. Równocześnie ustawodawca bardzo rozszerzył krąg osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem nie tylko na osoby wykonujące zawody medyczne, ale również na kadrę administracyjną podmiotu leczniczego, prokuraturę, policję, sąd opiekuńczy, protokolantów w sądzie opiekuńczym, psychologów, psychoterapeutów oraz wszystkie osoby, które wykonują zadania związane z pomocą społeczną wobec osób z zaburzeniami psychicznymi.

Należy w tym miejscu podkreślić, że do zachowania tajemnicy zawodowej na zasadach określonych w zapisach ustawy o ochronie zdrowia psychicznego zobowiązani są nie tylko lekarze psychiatry, ale również inni lekarze zatrudnieni w tym podmiocie leczniczym i mający bezpośred-

ni kontakt z pacjentami z zaburzeniami psychicznymi oraz lekarze psychiatry konsultujący pacjentów oddziałów niepsychiatrycznych. Równocześnie w myśl zapisów art. 21 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, osoba, której zachowanie wskazuje, że z powodu zaburzeń psychicznych może zagrażać w sposób bezpośredni własnemu życiu, zdrowiu czy życiu innych osób, lub jest niezdolna do zaspokojenia własnych podstawowych potrzeb życiowych, może zostać poddana badaniu psychiatrycznemu, niezależnie od wyrażonej przez tę osobę zgody, a w przypadku osób małoletnich oraz całkowicie ubezwłasnowolnionych niezależnie od zgody czy braku zgody jej przedstawiciela ustawowego. Oznacza to, że lekarz stwierdzający takie zagrożenie, nawet jeśli nie jest lekarzem psychiatrą, działa w myśl przepisów ustawy o ochronie zdrowia psychicznego i jest zobowiązany do zachowania tajemnicy zawodowej zgodnie z tym aktem prawnym.

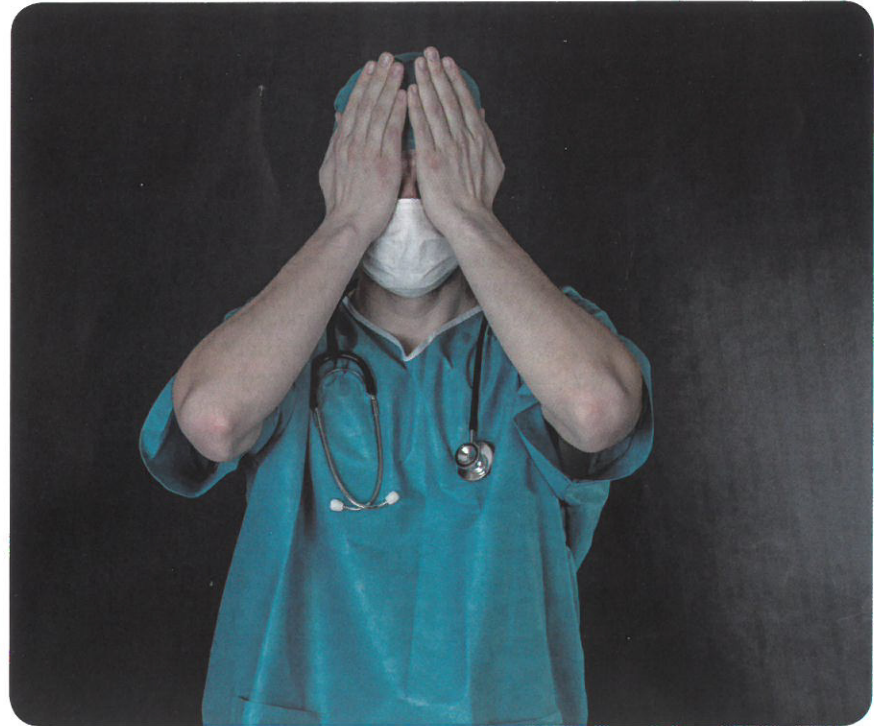
Zgodnie z przytaczanym aktem prawnym, obowiązek zachowania tajemnicy lekarskiej jest traktowany w sposób blankietowy, przy równoczesnym wskazaniu, że powinien on być spełniony stosownie do odrębnych przepisów, w tym przypadku zapisów ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty. Równocześnie należy pamiętać, że zakres przedmiotowy tajemnicy lekarskiej w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego jest szerszy od zakresu tajemnicy lekarskiej określonej w ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentysty. Tajemnicą psychiatryczną objęte są bowiem wszelkie informacje, natomiast tajemnicą lekarską objęte są informacje związane z pacjentem i uzyskane w związku z wykonywaniem zawodu lekarza.

► ZWOLNIENIE Z OBOWIĄZKU ZACHOWANIA TAJEMNICY LEKARSKIEJ

Ustawowe przesłanki zwolnienia z obowiązku zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem odnoszą się, przede wszystkim, do chorób zakaźnych, informacji o popełnionych przez pacjenta lub wobec pacjenta przestępstwach oraz konieczności wystąpienia lekarza w roli świadka lub w roli biegłego w postępowaniu prowadzonym przez uprawnioną instytucję.

W przypadku stwierdzenia u pacjenta choroby zakaźnej podlegającej obowiązkowi zgłoszenia, lekarz zobowiązany jest do niezwłocznego (do 24 godzin od chwili potwierdzenia choroby zakaźnej) zgłoszenia powiatowemu lub wojewódzkiemu inspektorowi sanitarnemu zakażenia, choroby zakaźnej lub zgonu na zasadach określonych we właściwych rozporządzeniach Ministra Zdrowia.

Jak wskazano w art. 240 Kodeksu karnego, lekarze mają także obowiązek denun-

Fot. Fotolia Subscription

cyjający odnoszący się do ściśle określonego wykazu przestępstw, wśród których znalazło się, między innymi, planowanie zabójstwa, użycie środka masowego rażenia, maltretowanie dzieci czy przestępstwa przeciw wolności seksualnej, przy czym w odniesieniu do tych ostatnich nałożony na lekarzy obowiązek nie jest bezwzględny.

Lekarz zobowiązany jest także do ujawnienia pozyskanych informacji związanych z pacjentem, gdy zostanie zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej przez sąd w trakcie postępowania karnego (w drodze postanowienia), gdy lekarz ten występuje w charakterze świadka w tym postępowaniu. Należy przy tym zaznaczyć, że **jedynie sąd ma prawo do zwolnienia lekarza z obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej (takiego prawa nie ma ani prokurator, ani policja, ani inne służby), a jeśli tego nie uczyni, lekarz ma możliwość odmowy złożenia zeznań, powołując się na tajemnicę lekarską.** Zdecydowanie większą możliwość zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem ma lekarz występujący jako świadek w postępowaniu cywilnym. Lekarz jako świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy medycznej. Jednakże, podkreślenia wymaga, że w każdym razie możliwe jest ujawnienie tajemnicy lekarskiej, jeżeli pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy wyraża na to zgodę, po uprzednim poinformowaniu go o niekorzystnych dla pacjenta skutkach jej ujawnienia. W postępowaniu w sprawie z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarz jest z mocy ustawy zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej

w stosunku do organów prowadzących to postępowanie, tj. sądu lekarskiego czy rzecznika odpowiedzialności zawodowej (art. 59 ust.4 ustawy o izbach lekarskich). Przepisy dotyczące postępowania przed wojewódzkimi komisjami ds. orzekania o zdarzeniach medycznych przewidują, że lekarze także nie są zobowiązani do zachowania tajemnicy w postępowaniu przed tą komisją.

Nieco inaczej zagadnienie zwolnienia z obowiązku zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem odnosi się do lekarzy psychiatrów. Są oni bowiem objęci szczególną ochroną i zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zdrowia psychicznego nie mogą – między innymi – być przesłuchiwani na okoliczność przyznania się ich podopiecznych do popełnienia czynu zabronionego. Równocześnie nie mają oni obowiązku odnotowania w dokumentacji medycznej pacjenta jego przyznania się do popełnienia czynu zabronionego. Jednakże lekarz psychiatra zobowiązany jest do ujawnienia tajemnicy – niezależnie od zwolnienia go z obowiązku zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem – w sytuacji, w której informacja o zaburzeniach psychicznych, na które cierpi pacjent, ma realne znaczenie i dotyczy określonej osoby lub grupy osób.

Warto w tym miejscu wspomnieć również, że zwolnienie z zachowania tajemnicy lekarskiej, zgodnie z zapisami Kodeksu Etyki Lekarskiej oraz zapisami ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, może nastąpić także w sytuacjach, w których pacjent wyrazi zgodę na rozpowszechnienie informacji dotyczących jego i jego schorzeń oraz w sytuacjach, w których zachowanie w tajemnicy informacji

Tajemnica lekarska w kontekście udzielanych świadczeń medycznych

ciąg dalszy ze str. 13 ►►►

dotyczących pacjenta w istotny sposób zagraża zdrowiu lub życiu tego pacjenta lub innych osób. Kodeks Etyki Lekarskiej wskazuje równocześnie w art. 6, że nie jest naruszeniem tajemnicy lekarskiej sytuacja, w której po przeprowadzeniu badania lekarskiego na zlecenie uprawnionego organu wynik badania zostanie przekazany zleceniodawcy. Równocześnie ustawodawca wskazał, że nieodzownym warunkiem jest tutaj poinformowanie pacjenta przez lekarza przed przystąpieniem do badania o sposobie wykorzystania wyników.

► KONSEKWENCJE NARUSZENIA TAJEMNICY LEKARSKIEJ

W sytuacji naruszenia przez lekarza tajemnicy zawodowej istnieje możliwość pociągnięcia go do odpowiedzialności – tak odpowiedzialności zawodowej, jak również odpowiedzialności cywilnej oraz odpowiedzialności karnej. Odpowiedzialność karna z tytułu naruszenia obowiązku zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem określona została zapisami art. 266 § 1 Kodeksu karnego. W myśl tego artykułu ujawnienie lub wykorzystanie wbrew przepisom ustawy czy przyjętego zobowiązania informacji związanych z wykonywanym zawodem czy pełnioną funkcją zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2. Wskazuje się równocześnie, że naruszenie tajemnicy zawodowej, a to znaczy, że również tajemnicy lekarskiej, traktowane jest jako przestępstwo umyślne i ścigane jest na wniosek pokrzywdzonego.

Lekarzowi bowiem nie wolno ujawnić żadnych informacji o pacjencie ani innych danych innej osobie, która nie uczestniczy w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych, nawet jeśli jest to osoba wykonująca inny zawód zaufania publicznego (np. adwokat). Ujawnienie danych i informacji, o których mowa, innej osobie wykonującej zawód medyczny możliwe jest jedynie w związku z toczącym się postępowaniem, przy czym zakres udostępnionych informacji musi być ściśle dostosowany do tego postępowania.

Zarówno w przypadku zawinionego naruszenia prawa pacjenta do tajemnicy informacji z nim związanych, jak i niezawinionego naruszenia przez lekarza praw pacjenta, sąd ma możliwość przyznania

poszkodowanemu odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia finansowego za doznaną krzywdę. Podstawą do zasądzenia zadośćuczynienia jest art. 448 Kodeksu cywilnego oraz art. 4 ust. 1 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Aby jednak możliwe było dochodzenie przez pacjenta zadośćuczynienia roszczeń na drodze przytaczanego artykułu ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, musi on doznać krzywdy. Mianem krzywdy, określanej również jako szkoda niemajątkowa, określa się doznane cierpienia fizyczne i psychiczne stanowiące konsekwencje naruszenia praw pacjenta. Samo naruszenie praw pacjenta musi być nie tylko bezprawne, ale również zawinione. Jako zawinione naruszenie praw pacjenta traktuje się każdy stopień zawinienia, w tym również winę nieumyślną.

Wskazuje się również, że podmiotem odpowiedzialnym z tytułu zawinionego naruszenia praw pacjenta jest podmiot zobowiązany do przestrzegania tych praw. Przy czym, dla powstania odpowiedzialności z wspomnianego tytułu wystarczające jest nie tylko działanie, ale również zaniechanie którejkolwiek z osób zatrudnionych w podmiocie udzielającym świadczeń zdrowotnych. Ustawodawca wskazuje równocześnie, że kwota zadośćuczynienia powinna odpowiadać doznanej krzywdzie, ale równocześnie nie stanowić dla pokrzywdzonego źródła zysku. Wart podkreślenia jest także fakt, że przepisy art. 4 ust. 1 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta nie zastępują ani nie eliminują ogólnie przyjętych w prawie cywilnym instrumentów ochrony dóbr osobistych. Wobec tego pokrzywdzony może wysuwać roszczenia również w odwołaniu do instrumentów kodeksowych – tak odnoszących się do środków niemajątkowych (w myśl zapisów art. 23 i 24 k.c.), jak i do środków majątkowych (w myśl zapisów art. 445 i 448 k.c.).

► TAJEMNICA LEKARSKA I DOSTĘP DO DOKUMENTACJI MEDYCZNEJ PO ŚMIERCI PACJENTA

Obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem istnieje nie tylko za życia tego pacjenta, ale również po jego śmierci. Równocześnie w myśl nowelizacji ustawy o prawach pacjenta i Rzecznika Praw Pacjenta osoba upoważniona przez pacjenta do dostępu do jego dokumentacji medycznej ma prawo wglądu

do tej dokumentacji po śmierci pacjenta. Z treści tego art. wynika, że osoba, która ma prawo do dokumentacji medycznej pacjenta za jego życia, ma takie same prawa również po jego śmierci. Problematycznym staje się jednak sposób udostępnienia dokumentacji medycznej. Przepisy ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta początkowo umożliwiały osobom upoważnionym przez pacjenta jedynie wgląd do dokumentacji medycznej bez możliwości sporządzania kopii czy odpisów, jak ma to miejsce w przypadku pacjenta wnoszącego o dostęp do własnej dokumentacji medycznej. Na drodze nowelizacji ww. ustawy z 2017 r. umożliwia osobom wskazanym przez pacjenta po jego śmierci nie tylko wgląd do dokumentacji medycznej, ale również udostępnienie tej dokumentacji we wszystkich przewidzianych w ustawie formach, czyli poprzez sporządzenie jej kopii, odpisu, wyciągu, sporządzenia notatek, zdjęć czy skanów – jeśli placówka medyczna dysponuje taką możliwością. Zapis ten zrównuje więc prawo pacjenta do dokumentacji medycznej z prawami do tej dokumentacji osób przez niego upoważnionych. ●

**dr n. med., mgr prawa Anna Rej-Kietła
prawnik Edyta Przybyłek**

Piśmiennictwo

1. Augustynowicz A., *Tajemnica zawodowa lekarza, Medycyna Rodzinna* 2012; 4: 78-80.
2. Duda J., *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz, Warszawa* 2009.
3. Huk A., *Tajemnica zawodowa lekarza w polskim procesie karnym, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa* 2006.
4. *Kodeks Etyki Lekarskiej, uchwała Nadzwyczajnego VII Krajowego Zjazdu Lekarzy z dnia 20 września 2003 r.*
5. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997 nr. 78 poz. 483).*
6. Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym, Warszawa* 2007.
7. Sobczak J., *Tajemnica lekarska, MW* 2016; 8: 57-72.
8. *Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz. U. 2017 poz. 125).*
9. *Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. 2017 poz. 1318).*
10. *Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich (Dz. U. 2018 poz. 168).*
11. Zielińska E., *Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty. Komentarz. Wolters Kluwer Polska, Warszawa* 2008.